

Тема 2 Економічні потреби

Хробак має смакувати рибі, а не рибалці

Приказка маркетологів

***Як перейдеш межу, так найприємніше стає
найогиднішим.***

Демокріт

***Світ надто великий, аби задовольняти
потреби будь-якої людини, але надто
малий, аби задовольняти людську
жадобу.***

М.Ганді

План

- 1. Потреби споживача. Споживчі блага. Закономірності поведінки споживача.
- 2. Економічний зміст виробництва.
- 3. Фактори виробництва.
- 4. Обмеженість виробничих ресурсів і проблема вибору.

- *Потреби — прояв необхідності певних благ, бажання володіти ними, відчуття нестачі, якщо бажання залишається незадоволеним*
- Потребами називають усі фізичні й духовні відчуття людиною певної необхідності, які можна задовольнити за допомогою товарів і послуг.
- Здатність речей і послуг задовольняти наші потреби називається **споживчим благом**.

Вибір потреби

- від смаків
- від віку
- статі
- кліматичних особливостей
- стану здоров'я
- національні звички і традиції

Питання 1

потреби людини не лише кількісно збільшуються, а й якісно змінюються

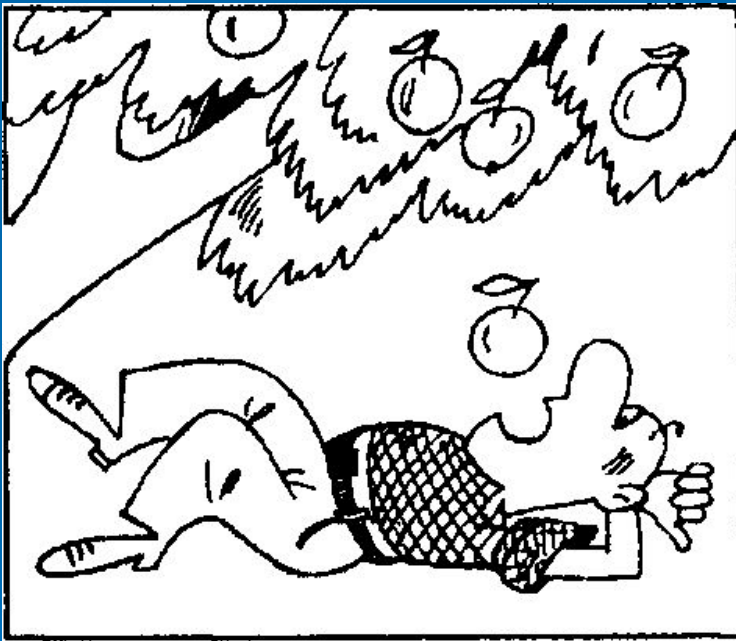
ВИСНОВОК

потреби людини безмежні у своєму розвитку й мають тенденцію до підвищення, тобто до якісних і кількісних змін.

Обмеженість

- ▣ **Обмеженість** — це відносна характеристика.
- ▣ **Обмеженість** — це міра задоволення потреби на певне благо, яка існує за конкретних умов.

Різновиди економічних благ

- ▣ **Потреба** — це необхідність, яку відчуває людина в певних речах, бажання володіти ними, відчуття нестачі в чомусь.

Класифікації потреб

За характером виникнення

Біологічні (базові)

Соціальні та породжені
розвитком цивілізації

За засобами, що забезпечують задоволення потреб

Матеріальні

Нематеріальні

За нагальністю задоволення

Елементарні
(першочергові)

Вишукані
(другорядні)

За способом задоволення

Індивідуальні

Колективні

За критерієм значущості та ієрархії

Піраміда потреб за Маслоу

Самореалізації

Поваги

Соціальні

Безпеки і захисту

Фізіологічні

Класифікація споживчих благ

За шляхами надходження

Вільні

Економічні

Суспільні

За співвідношенням

Взаємозамінні (субститути)

Взаємодоповнюючі (комплементи)

За доступністю

Винятково доступні

Загальнодоступні

За конкурентністю

Конкурентні

Неконкурентні

За призначенням

Товари
особистого
споживання

Товари
виробничого
призначення

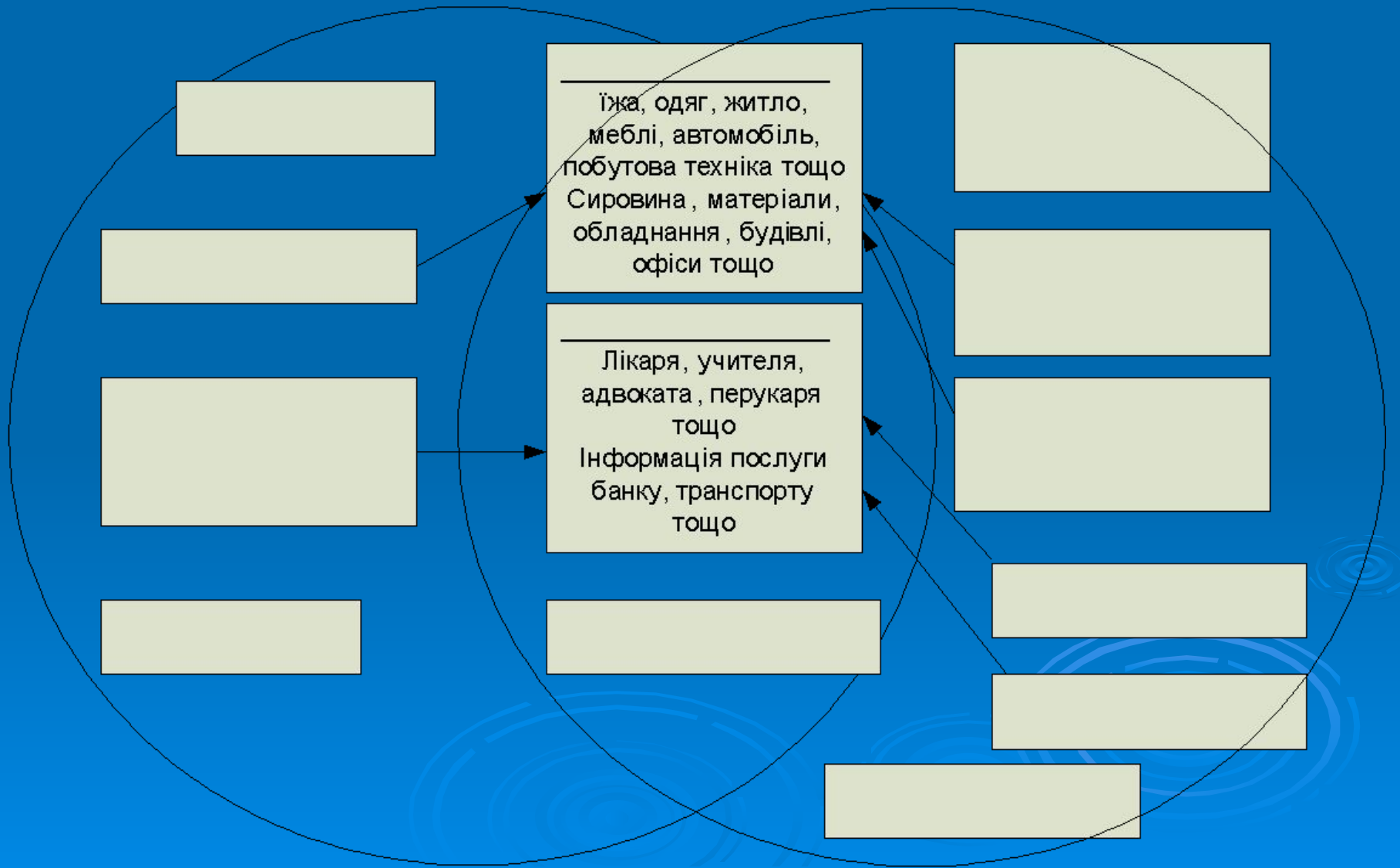
Особисті
послуги

Комерційні
послуги

Діаграма Вена

Потреби

Споживчі блага

Діаграма Вена

Потреби

Споживчі блага

Бажання

Базові потреби

Породжені
розвитком
цивілізації

Безмежні

Матеріальні (речі) їжа,
одяг, житло, меблі,
автомобіль, побутова
техніка тощо
Сировина, матеріали,
обладнання, будівлі,
офіси тощо

Нематеріальні
(послуги)
Лікаря, учителя,
адвоката, перукаря
тощо
Інформація послуги
банку, транспорту тощо

Індивідуальні,
колективні

Здатність
задовольняти
потребу

Товари
особистого
споживання

Товари
виробничого
споживання

Особисті послуги

Виробничі
послуги

Обмежені

Споживчі блага

Товари особистого
споживання

Товари виробничого
призначення

Особисті послуги

Комерційні послуги

Споживчі блага

Товари особистого
споживання

Товари виробничого
призначення

Особисті послуги

Комерційні послуги

Одяг, їжа, житло,
меблі, телевізор,
холодильник,
присадибна ділянка,
особистий
транспорт

Трактор, комбайн,
обладнання,
інструменти,
складські
приміщення,
прилади, виробничі
будівлі, сировина

Перукарня, театр,
кафе, салон краси,
магазини, міський
транспорт, кіоски,
зв'язок

Страхові компанії,
біржі, брокерські
контори,
посередницькі
фірми

Три питання вибору споживача

Споживач

```
graph TD; A[Споживач] --> B[Що купити?]; A --> C[Скільки коштує?]; A --> D[Чи вистачить грошей, щоб зробити покупку?];
```

Що купити?

Скільки
коштує?

Чи вистачить грошей, щоб
зробити покупку?

Положення марженалізму

- Маржиналізм (від фр. *marginal* — граничний) — один із напрямків економічної науки Заходу та її методологічний принцип
- Основою маржиналізму є теорія граничної корисності, згідно з якою ринкова ціна товару визначається не суспільно необхідними витратами праці, а ступенем насичення потреби в ньому.

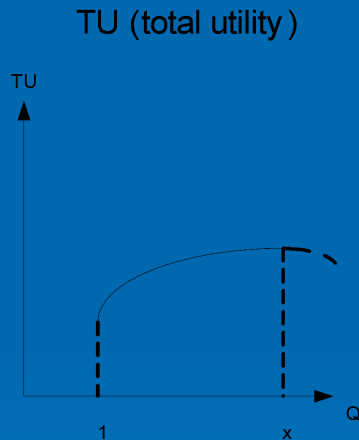
- — У більшості випадків людина поводить себе раціонально, тобто намагається зробити якнайкращим свій добробут.
- — Людина керується своєю власною оцінкою нагальності тієї чи іншої потреби.
- — Оцінка споживчого блага залежить від запасу або кількості товару, призначеного для споживання.
- — Споживач схильний постійно змінювати структуру споживання.

Корисність товарів та послуг

- **Корисність** — поняття виключно індивідуальне
- Потреби людей, що породжуються біологічними, духовними, соціальними та іншими обставинами, безмежні. Неможливо задовольнити всі потреби одночасно. Людина прагне задовольнити в першу чергу ті потреби, які принесуть їй найбільшу вигоду, або, як кажуть економісти, корисність.
- **Корисність блага**— здатність економічного блага задовольнити одну або декілька потреб людини.
- У мікроекономіці існує два підходи до визначення корисності блага: *кількісний* (кардиналістська теорія) та *порівняльний* (ординалістська теорія).
- Кількісний підхід побудований на безпосередньому вимірі корисності благ в умовних одиницях корисності — ютилях
- У порівняльному підході конкретні цифрові значення корисності не розглядаються, а порівнюється відношення споживача до різних комбінацій благ.

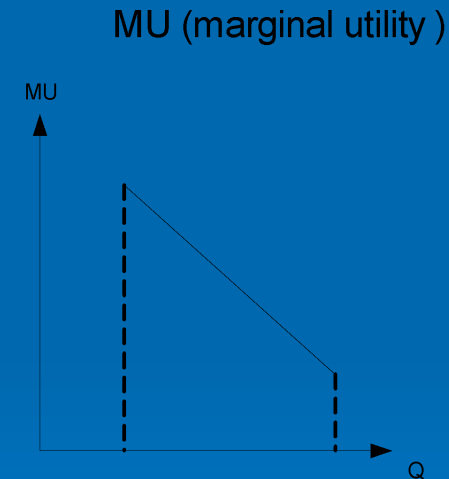
Корисність

- Загальна – сукупна корисність від споживання всіх наявних одиниць блага

- Загальну корисність визначають шляхом підсумовування показників корисності всіх спожитих одиниць блага

- Гранична – додаткова корисність, яку одержує покупець від кожної додаткової одиниці блага

- Гранична корисність розраховується як приріст загальної корисності (Див. слайд № 21)

Перший закон Госсена (закон спадної граничної корисності)

Що більшою кількістю блага ми володіємо, то меншу цінність має для нас кожна додаткова одиниця цього блага.

$$TU = MU_n + TU_{n-1}$$

- Гранична корисність (MU) — це додаткова корисність, одержана від споживання додаткової одиниці блага або приріст сукупної корисності.
- U — рівень корисності.
- Загальна корисність — це загальна сума задоволення від споживання благ. Позначається TU .

Формула розрахунку граничної корисності

$$MU = \frac{\Delta TU}{\Delta Q} = \frac{TU_n - TU_{n-1}}{Q_n - Q_{n-1}}$$

- де
- ▣ TU — загальна корисність (у балах),
- ▣ MU — гранична корисність (у балах),
- Q — кількість товарів,
- ▣ n — порядковий номер спожитих товарів.

Другий закон Госсена

Закон зростаючої загальної корисності

З нарощуванням споживання будь-якого блага загальна сума корисності зростає до певної міри.

Точка насичення — це точка, у якій споживач перестає розглядати додаткове споживче благо як таке, що приносить йому користь.

Другий закон Госсена

Споживач при заданих цінах та бюджеті максимізує свою функцію корисності, якщо виконується така рівновага

$$\frac{MU_x}{P_x} = \frac{MU_y}{P_y}$$

P - ціна

$P_{x,y}$
Рівновага споживача — це оптимальний набір товарів, що максимізує корисність при певному обмеженому рівні доходу споживача.

Бюджетна лінія

Геометричне місце точок, які являють собою набори товарів (X і Y), доступних покупцеві при конкретних цінах. Бюджетна лінія відображає потенціал (можливості) споживача в залежності від його доходу.

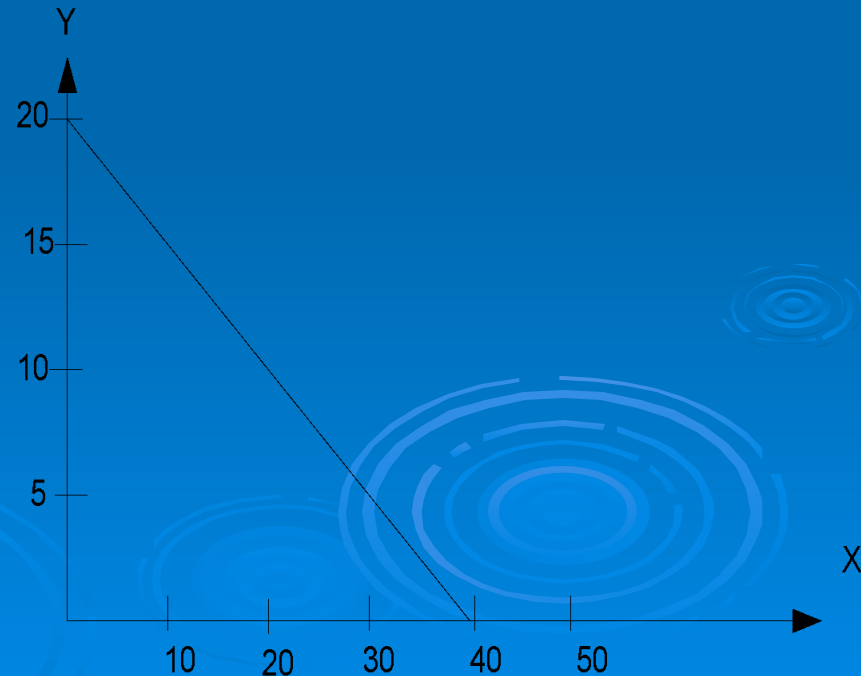
$$I = P_x \cdot Q_x + P_y \cdot Q_y$$

I - дохід споживача;

- ціна товару;

$P_{x,y}$ - кількість одиниць товару

$Q_{x,y}$

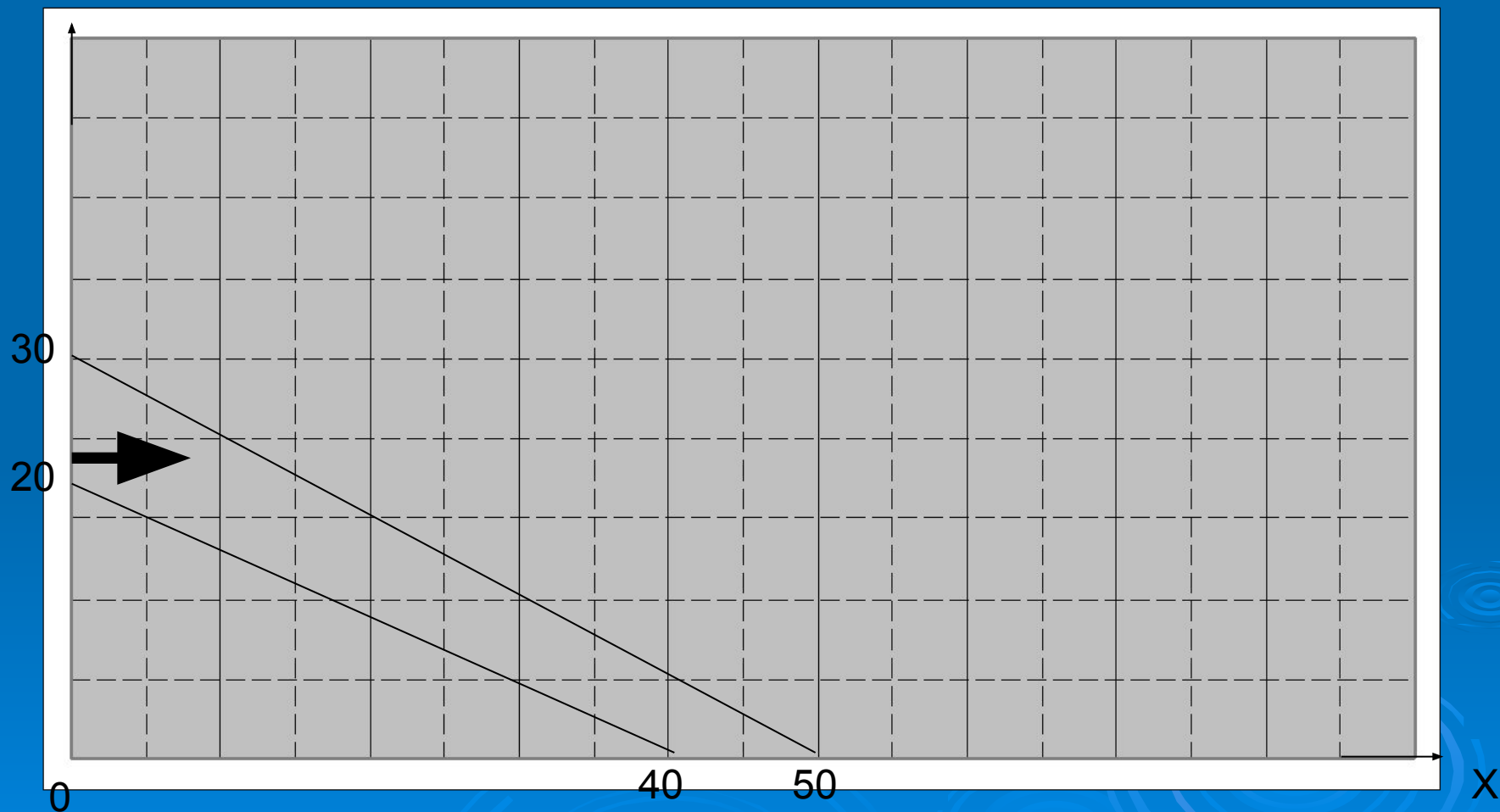

Можливі варіанти бюджетної лінії

Зростання доходу споживача

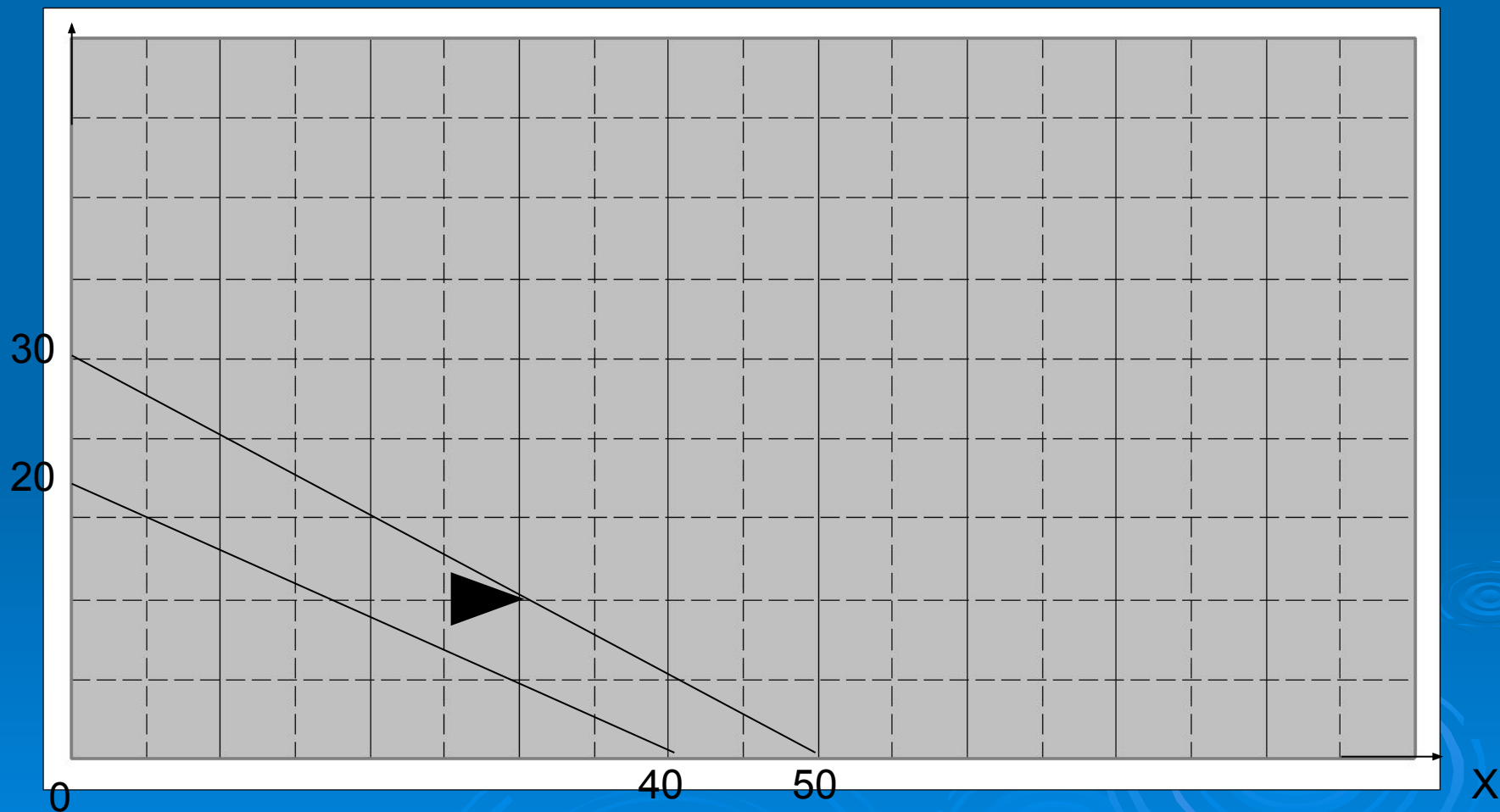
Y

X

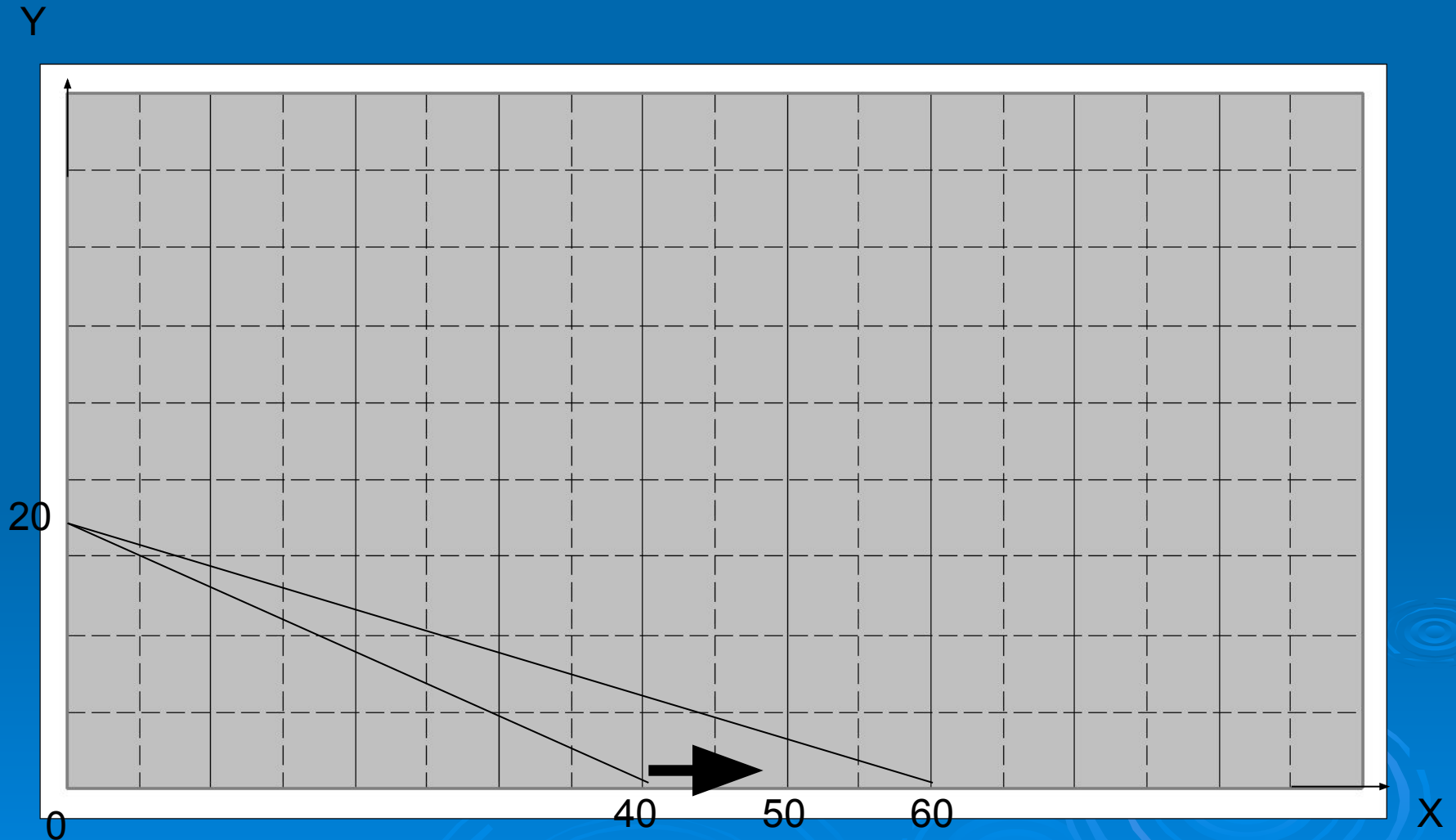
Зниження доходу споживача

Y

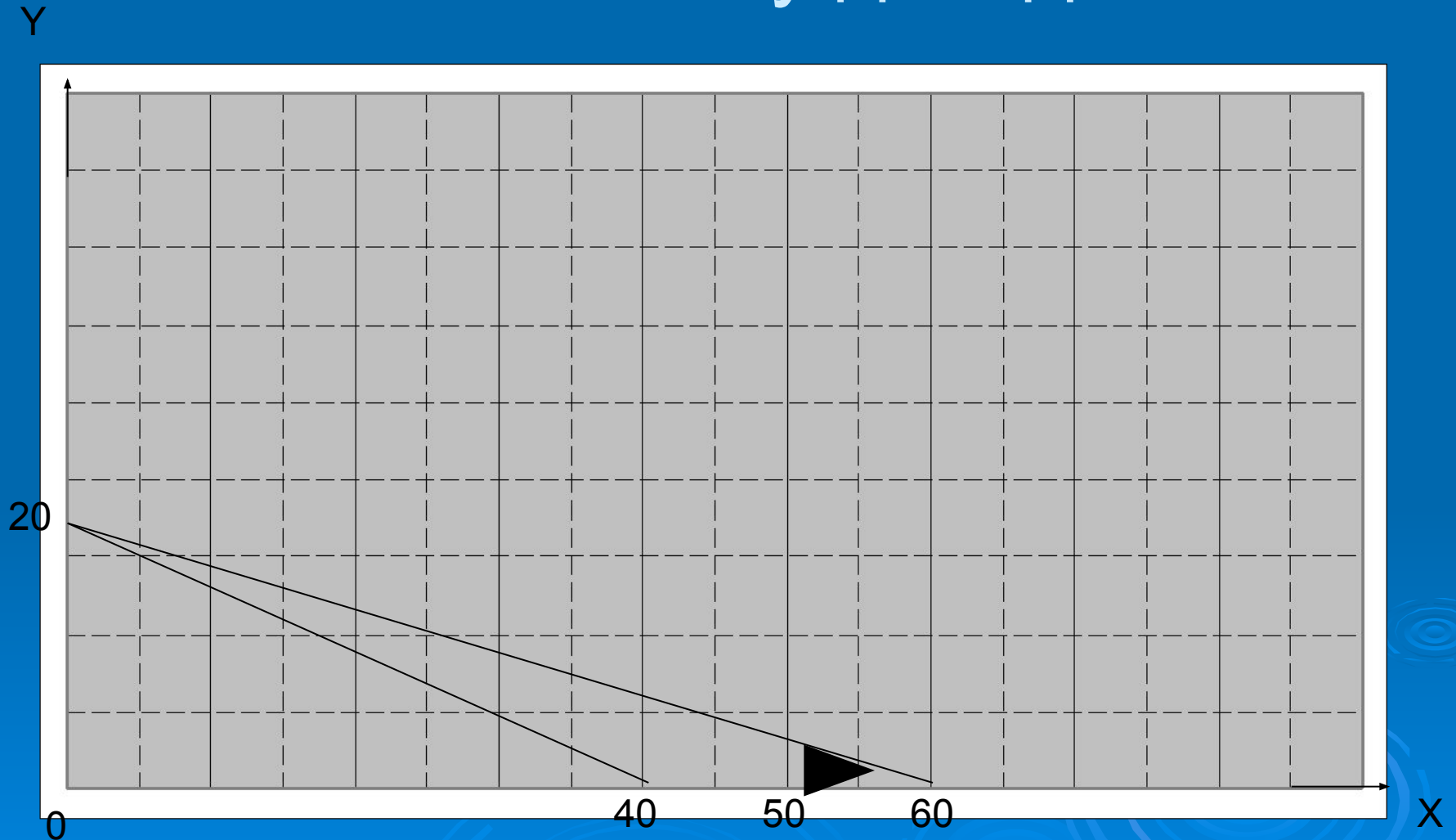

X

Ціна на товар X знизилася, дохід залишився

Ціна на товар X збільшилася при незмінному доході

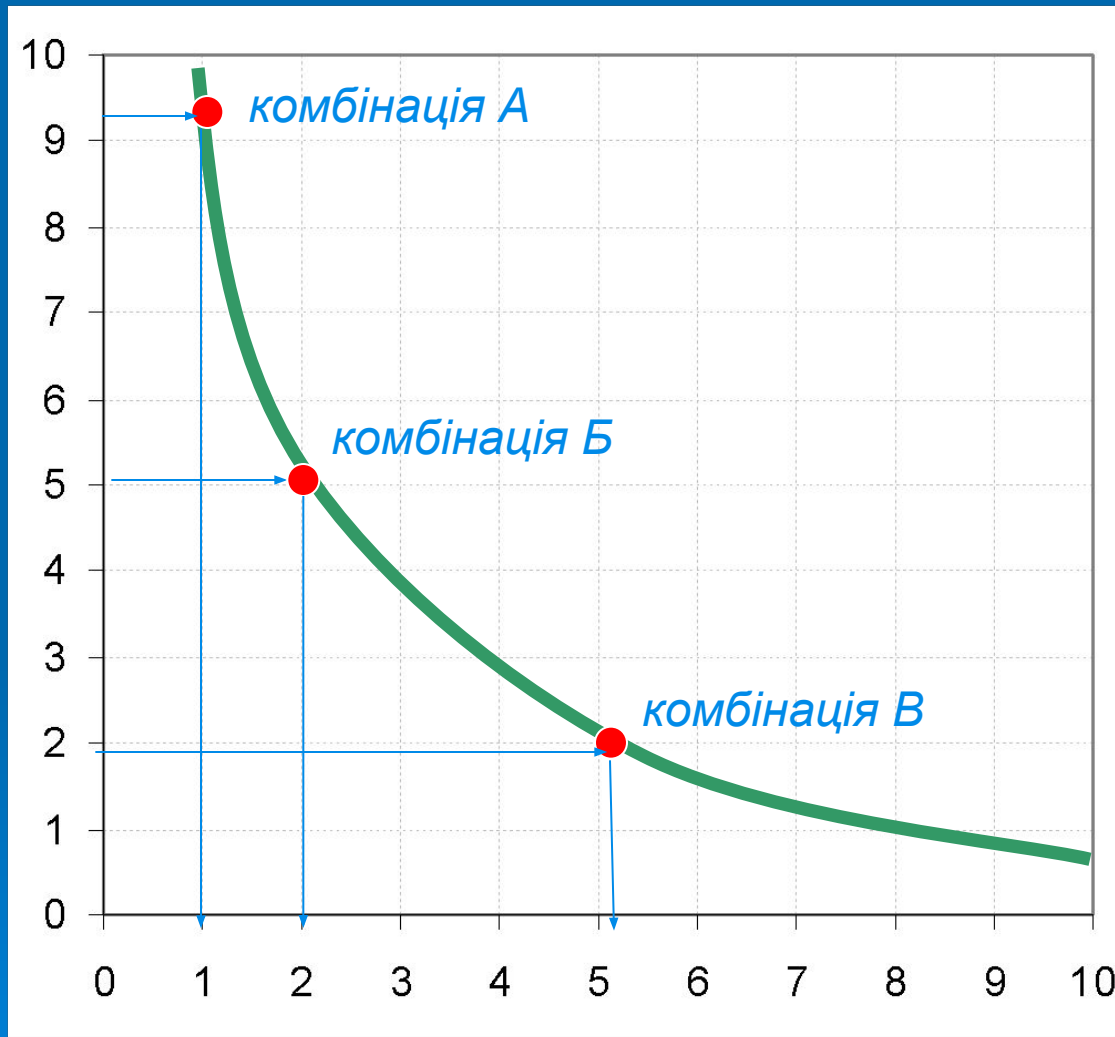

Крива байдужості

- лінія, всі точки якої показують різні комбінації (набори) двох благ (товарів), що мають рівну (однакову) корисність для даного споживача. Крива байдужості відображає аналіз бажань або уподобань споживача. На кривій можна побачити комбінацію, що показує, від якої кількості товару Y слід відмовитись, щоб отримати одну додаткову одиницю товару X при незмінній загальній величині корисності для споживача.

Крива байдужості

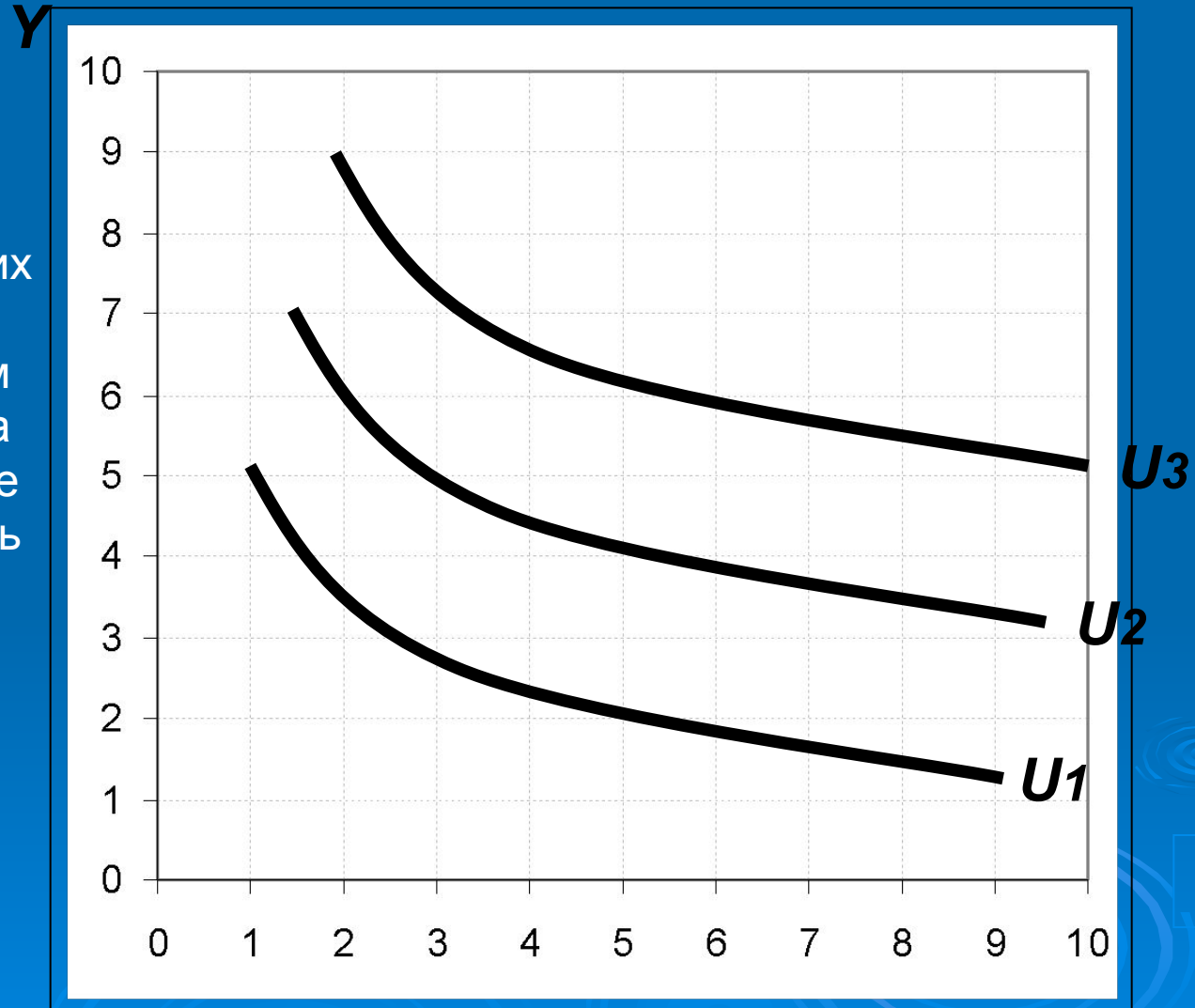
Y

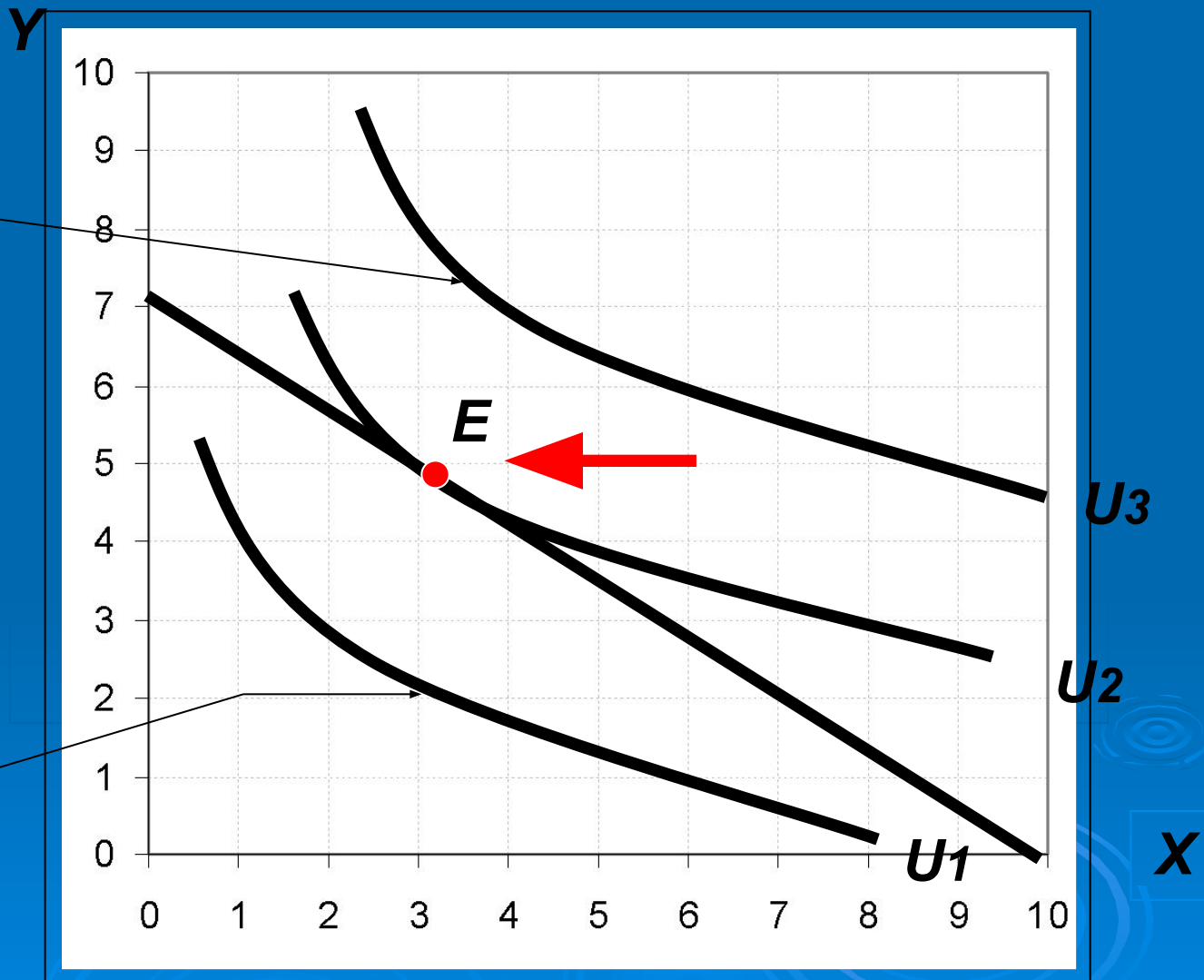
X

Карта байдужості

- сукупність кривих байдужості, кожна з яких характеризує певний рівень корисності. Чим вище розміщена крива байдужості, тим більше задоволення приносять представлені нею комбінації товарів

Графік споживчого вибору

Крива U_1 ,
Крива U_2 наєтижчєся
бюджетної лінійної
споживчих товарів
комбінації (небаченій)
на U_3 і це означає, що у
координатній системі,
де U_1 і U_2 є кривими,
товари виступають на
лінійній залежності від
кривих U_1 і U_2 .
одні з двох
байдужості.

раціональної споживацької поведінки:

$$\frac{MU_1}{P_1} = \frac{MU_2}{P_2}$$

Слід зазначити, що така модель раціональної споживацької поведінки реально «працює» в умовах насиченості ринку споживчими благами. В економіці, де дефіцит споживчих товарів є звичайним явищем (як це було, наприклад, у СРСР). поведінка споживача змінюється, аж до дії зворотного правила.

Фактори, які впливають на поведінку споживача

Статки

Ціни

Споживча оцінка

Нагальність
потреб

Схильність
до зміни
структури
споживання

Максимізація
корисності

$$\frac{MU_x}{P_x} = \frac{MU_y}{P_y}$$

Вимірюється

Міра насичення

Ступінь нагальності
потреб

Еластичність

Питання 2 Складові виробництва

- **мета виробництва** — це створення споживчих благ для якнайповнішого задоволення потреб людей.
- Сфера економіки, у якій створюються життєві блага, призначені для задоволення людських потреб, називається **виробництвом**.
- Виробництво включає:
 1. Працю
 2. Робочу силу
 3. Предмети й засоби праці.

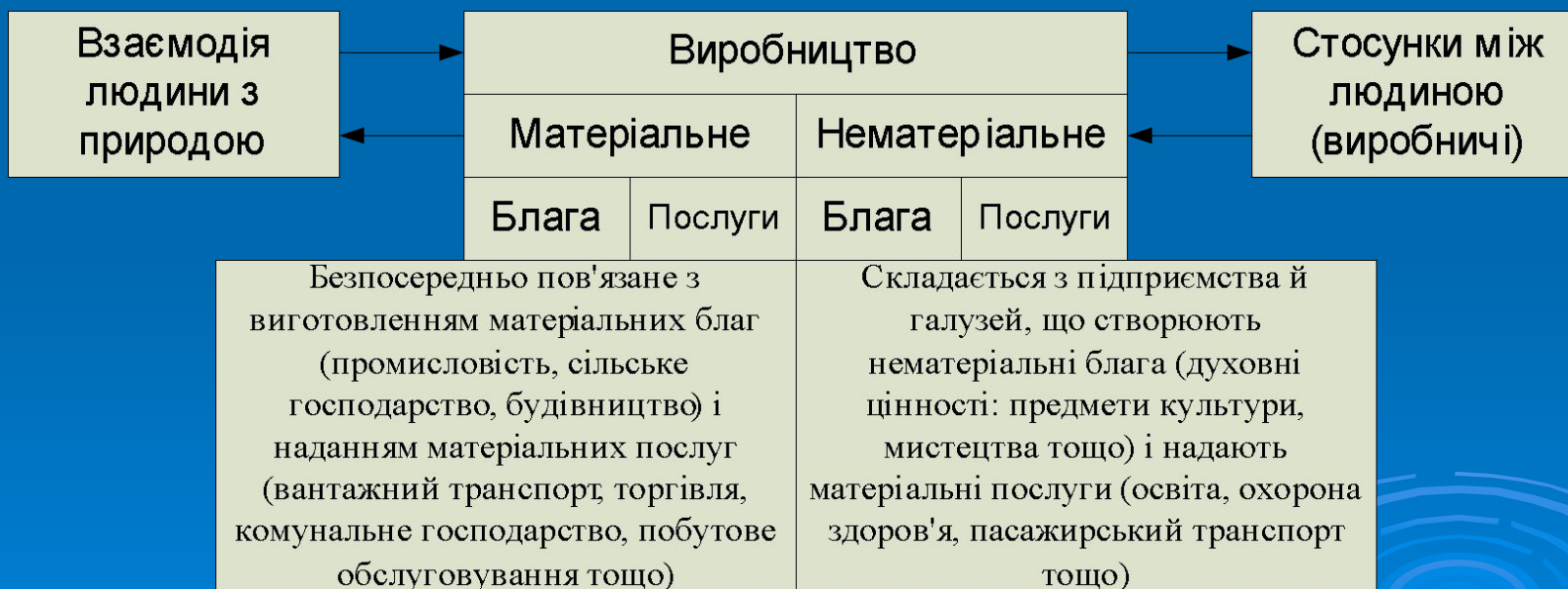
Структурні елементи виробництва

Організаційні форми виробництва

- 1. поділ праці а)попродуктивний
б)поопераційний
- 2. обмін діяльністю
- 3. управління.

багато спеціалізованих виробників спільно беруть участь у єдиному процесі виробництва або пов'язаних між собою процесах виробництва.

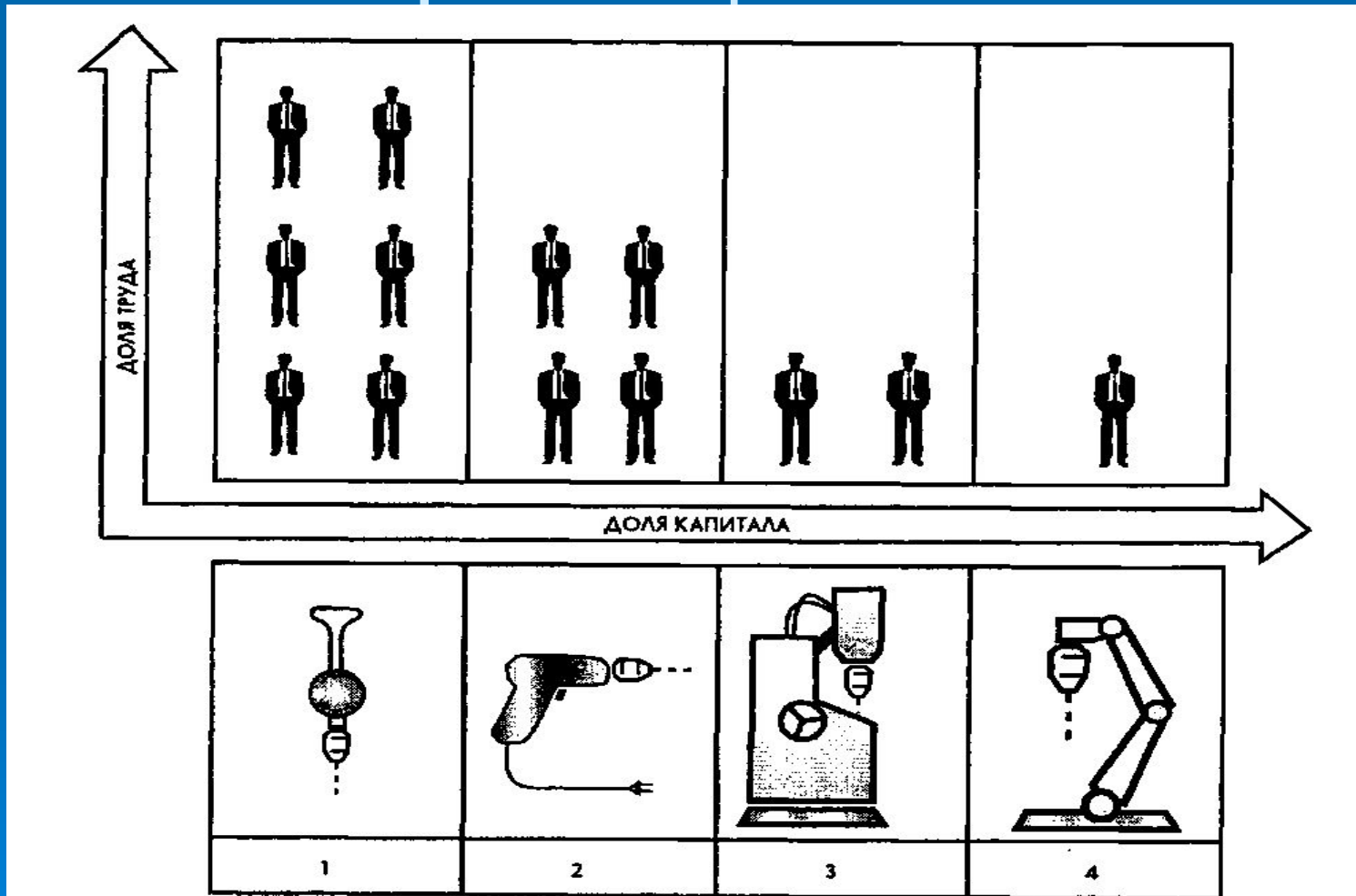
Виробництво як система перетворення

Питання 3 Аспекти факторів виробництва

- 1. Відповідність факторів виробництва
- 2. Співвідношення факторів виробництва
- 3. Взаємозамінність факторів виробництва

Питання 3 Технологічні способи виробництва

1 - ремісничача технологія 2 - машинне 3,4 - сучасне автоматизоване виробництво.

Продуктивність праці

- співвідношення результатів виробництва (кількості створюваних економічних благ) та затрат праці на виробництво цієї кількості продукції

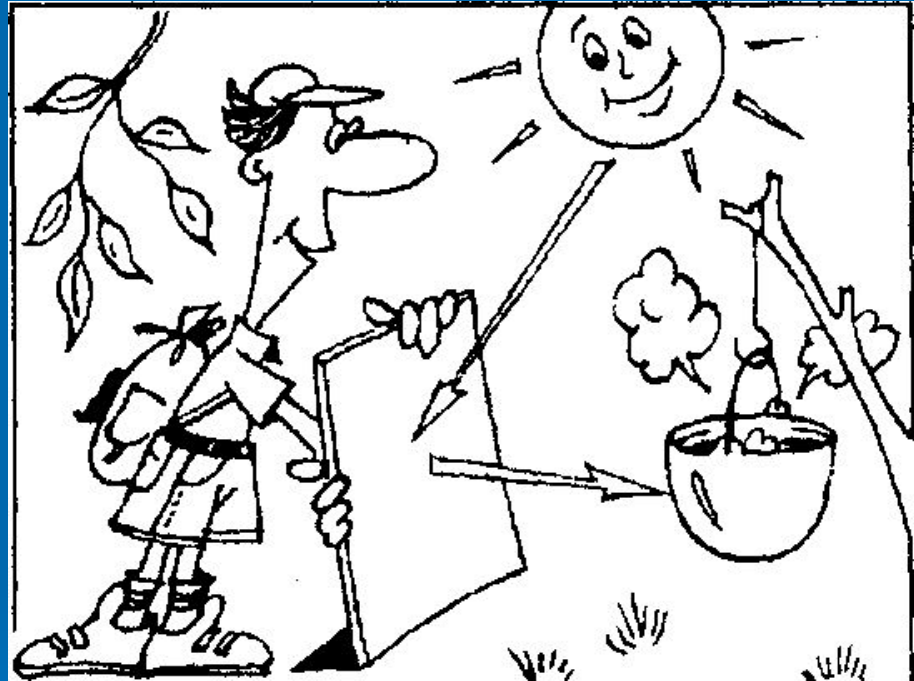
- Він визначається за формулою:

$$ПП = \frac{Q}{L}$$

- де **ПП** продуктивність праці,
- **Q** — кількість виробленої продукції,
- **L** — кількість людей, задіяних у процесі виробництва,
- **ІПП** — це індекс продуктивності праці, відносна величина, що характеризує зміну рівня певного явища в часі, просторі чи порівняно з планом.
- Вимірюється в частках або у відсотках.

Групи факторів виробництва

- Капітал
- Земля
- Праця

Виробництво

Фактори виробництва – (виробничі ресурси) сукупність ресурсів, які використовуються в процесі виробництва

Фактори

Матеріально-речові

Особисті

Земля

Капітал

Праця

Здатність до підприємництва

Причини зростання особистого фактора

Удосконалення засобів виробництва вимагає вищої кваліфікації

Удосконалення виробництва вимагає досконалішого управління

Виробництво вимагає наукового забезпечення

Зростає екологічне навантаження виробництва на природу

Зростає частка ризикових виробництв

Фактори виробництва –

(виробничі ресурси) сукупність ресурсів, які використовуються в процесі виробництва

Питання 4

Обмеженість виробничих ресурсів.

Проблема вибору.

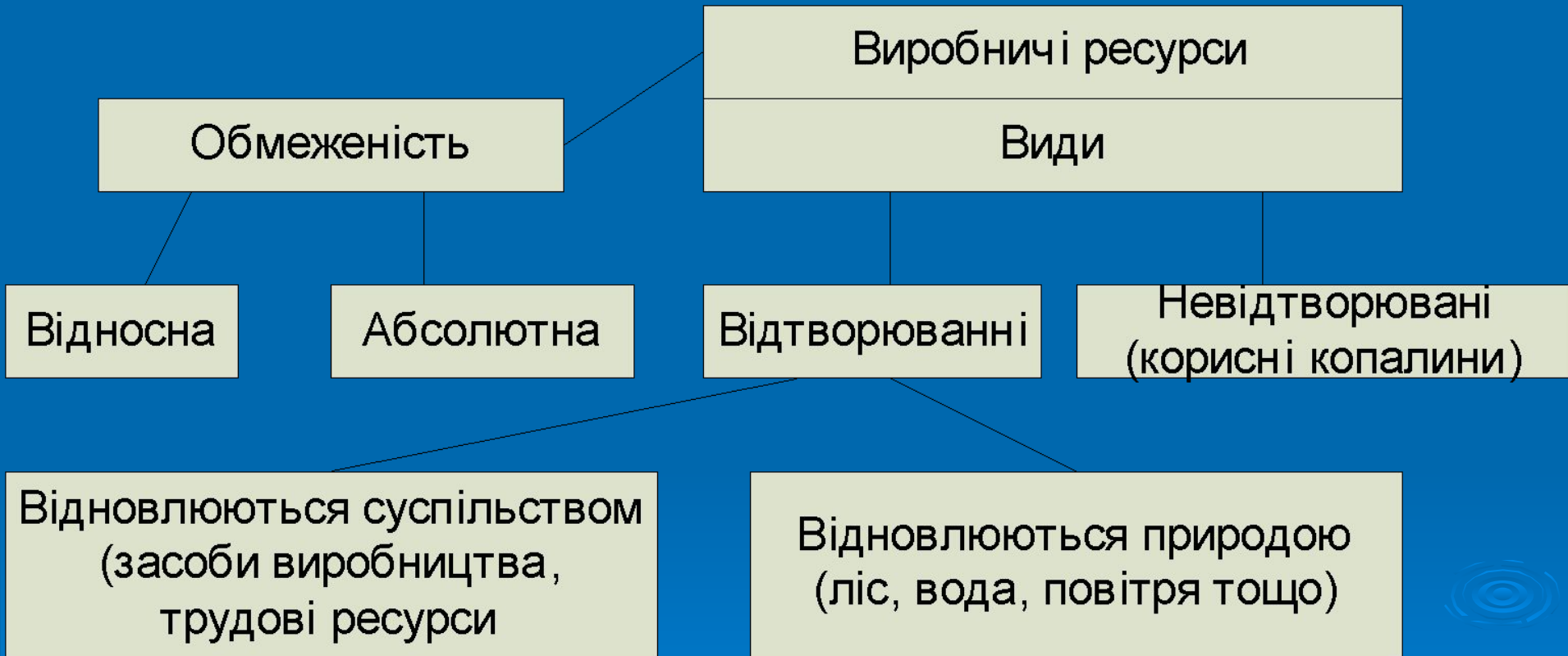
Альтернативні варіанти виробництва

Кількість виробничих ресурсів є обмеженою. Це призводить до неможливості одночасного задоволення всіх потреб людини і суспільства. Знання економічних закономірностей допомагає розподілити виробничі ресурси таким чином, щоб результат виявився максимальним, тобто задоволення потреб споживача було б найбільш повним.

Проблема вибору: у зв'язку з обмеженою кількістю виробничих ресурсів, порівняно до масштабів потреб людини і суспільства, необхідно постійно робити вибір, на що використати ці ресурси.

Питання 4

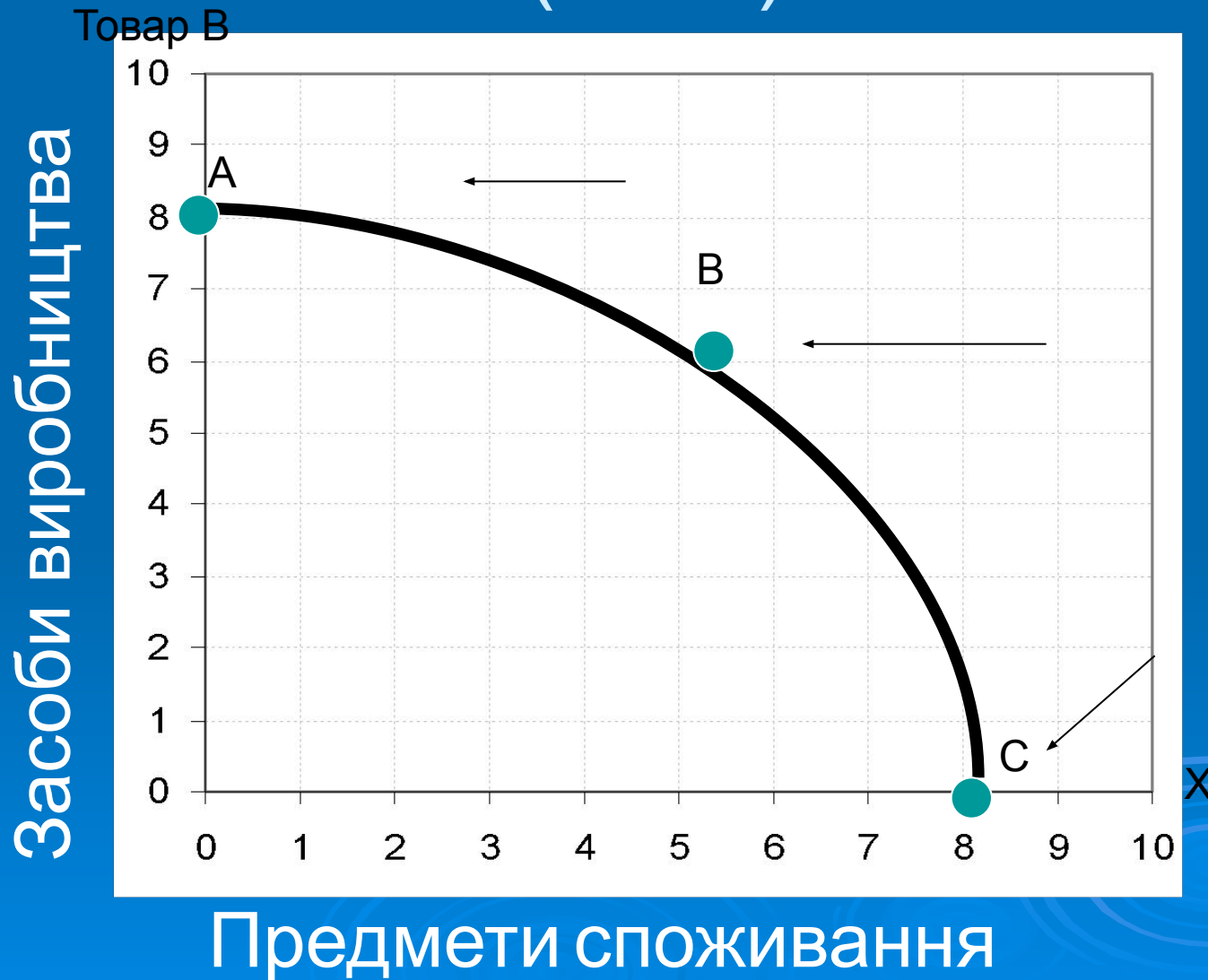
- **Ефективність** — це одержання найкращого результату від використання наявних ресурсів.
- **Економічна ефективність виробництва** — співвідношення результатів виробництва (кількості створюваних економічних благ) та витрат ресурсів на їх виробництво за певний проміжок часу.

Види ефективності

- **Розподільна ефективність** означає, що ресурси залучаються до виробництва саме тих товарів та послуг, які найбажаніші й найпотрібніші для суспільства.
- **Виробнича ефективність** — використання найсучаснішої технології, яка забезпечує максимальну віддачу від залучених ресурсів, виробництво товарів і надання послуг із найнижчими витратами.

- **Альтернативна вартість** — це ціна однієї речі, що вимірюється через іншу річ, від якої необхідно відмовитися в процесі вибору.
- **Виробничі можливості** — це можливості суспільства виробляти економічні блага за умови повного й ефективного використання наявних ресурсів.
- **Крива виробничих можливостей** — сукупність точок, координати яких означають можливі комбінації випуску продукції (набори) із наявних ресурсів. Це точки повної зайнятості ресурсів та ефективного виробництва.

Крива виробничих можливостей (КВМ)

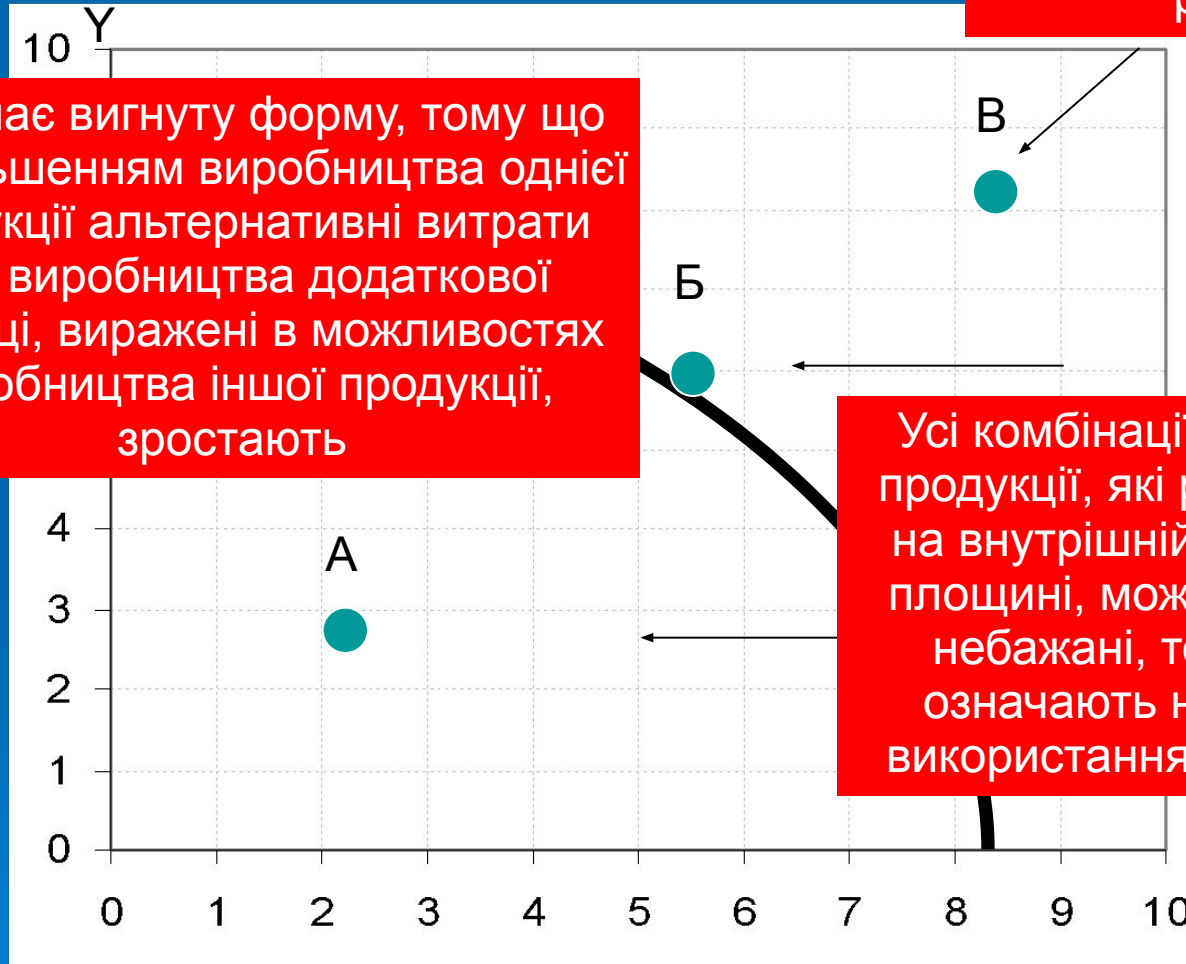
Засоби виробництва

Усі комбінації випуску продукції, які розміщені на зовнішній від КВМ площині, неможливі через обмеженість ресурсів

КВМ має вигнуту форму, тому що зі збільшенням виробництва однієї продукції альтернативні витрати для виробництва додаткової одиниці, виражені в можливостях виробництва іншої продукції, зростають

Усі комбінації випуску продукції, які розміщені на внутрішній від КВМ площині, можливі, але небажані, тому що означають неповне використання ресурсів

Засоби виробництва

Предмети споживання

Аналіз КВМ

КВМ має вигнуту форму, тому що зі збільшенням виробництва однієї продукції альтернативні витрати для виробництва додаткової одиниці, виражені в можливостях виробництва іншої продукції, зростають (переміщення точки *B* по кривій) (*закон збільшення альтернативної вартості*)

Усі комбінації випуску продукції, які розміщені на зовнішній від КВМ площині, неможливі через обмеженість ресурсів (наприклад, точка *B*)

Усі комбінації випуску продукції, які розміщені на внутрішній від КВМ площині, можливі, але небажані, тому що означають неповне використання ресурсів (наприклад, точка *A*)

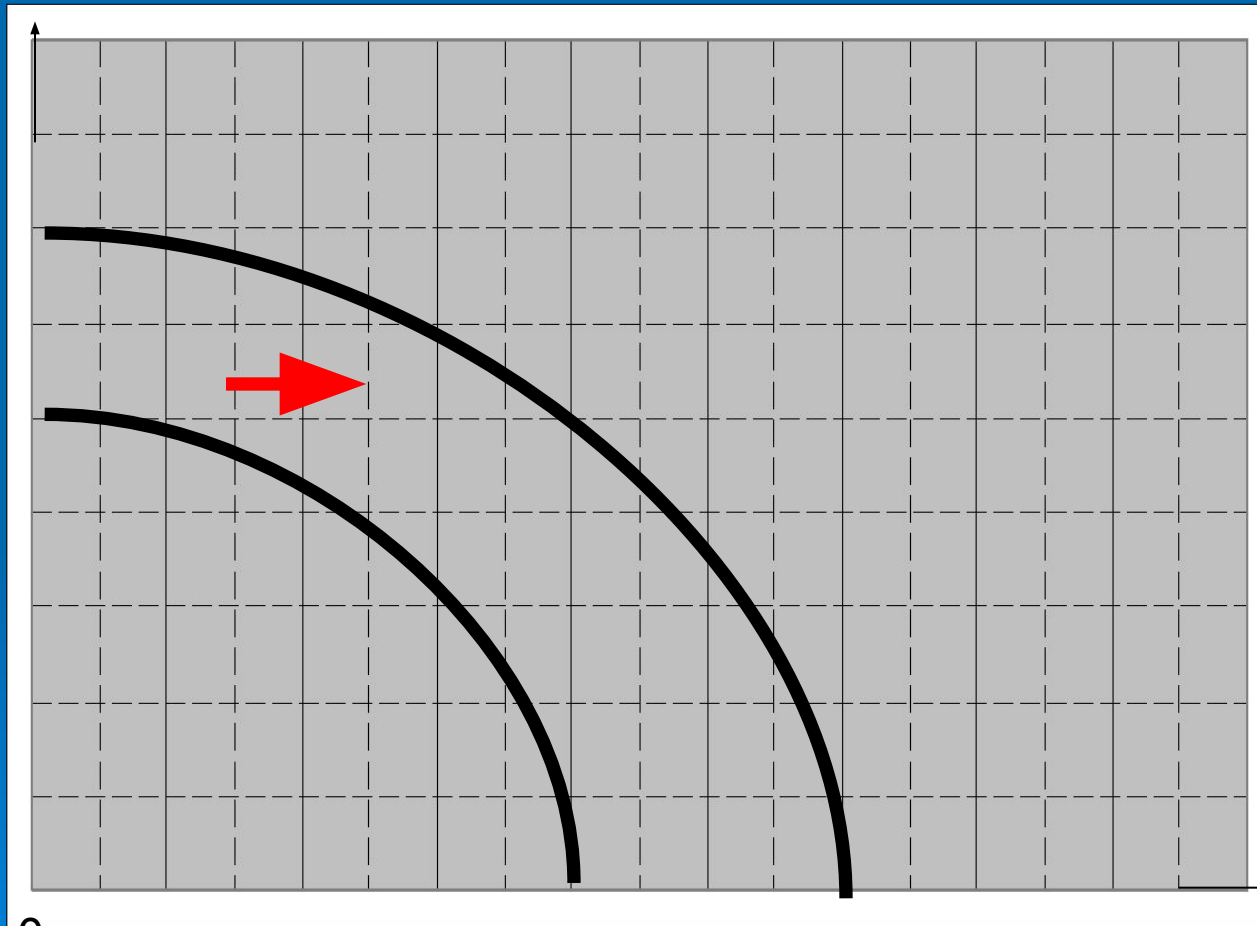
Вибір альтернативних варіантів передбачає *раціональну поведінку суб'єктів економіки*: вони повинні приймати економічні рішення з урахуванням обмеженості ресурсів та необхідності їх раціонального використання

Можливі варіанти зміщення КВМ

Зміщення можливе при рівномірному підйомі економіки, який досягається завдяки збільшенню кількості та якості ресурсів, впровадженню прогресивних змін у техніці й технології виробництва

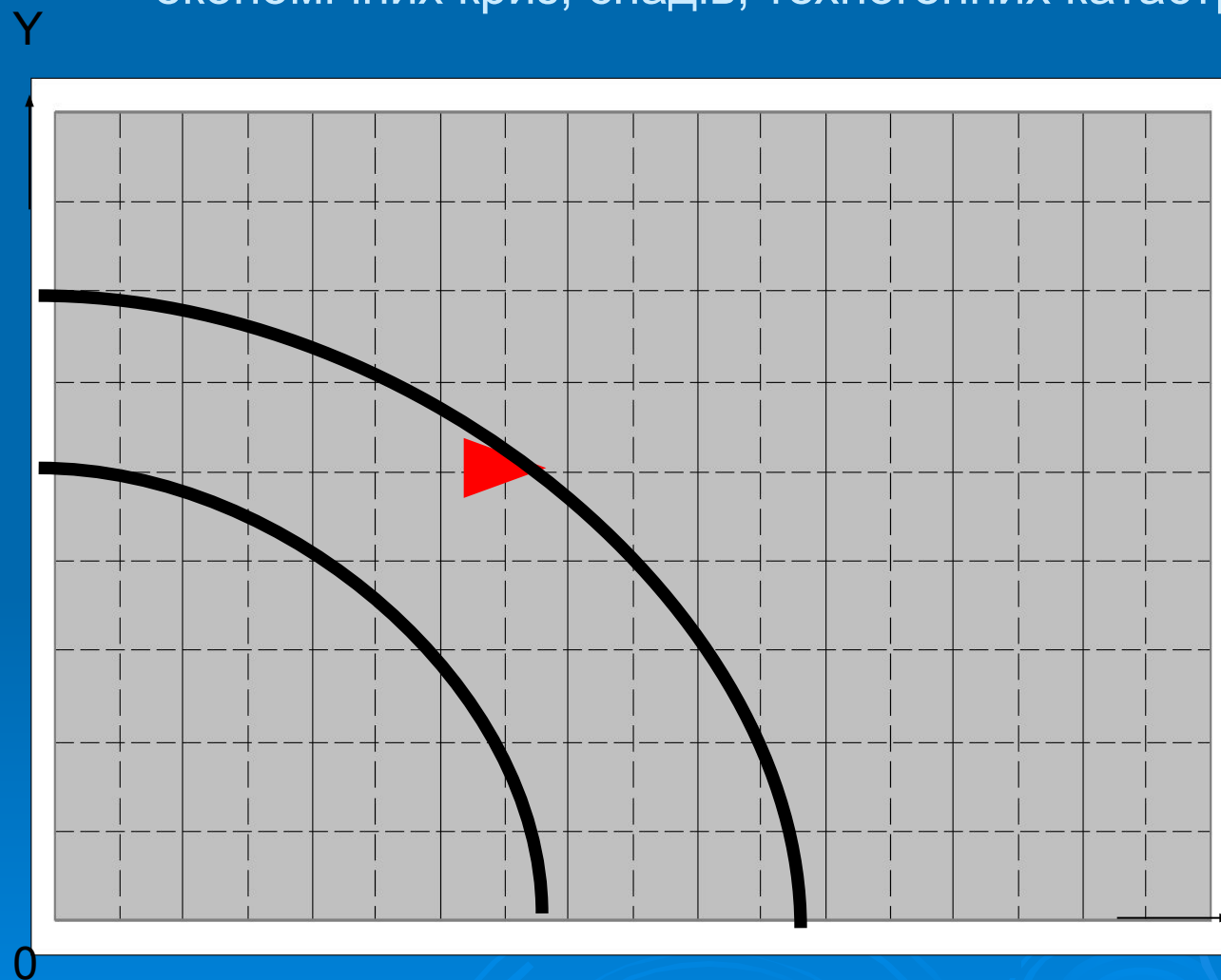
Y

0

X

Зміщення свідчить про неповне використання ресурсів і неповний обсяг виробництва. Таке зміщення відбувається в період економічних криз, спадів, техногенних катастроф тощо

Зміщення можливе при рівномірному підйомі економіки, який досягається завдяки збільшенню кількості та якості ресурсів, впровадженню прогресивних змін у техніці й технології виробництва

Y

0

X

Основні принципи альтернативного вибору

Максимізація вигоди при однакових витратах

Шляхи зростання виробничих можливостей

Екстенсивний — нарощування виробничих можливостей шляхом збільшення кількості виробничих ресурсів

- Збільшення площі орних земель
- Відкриття й розробка родовищ корисних копалин
- Збільшення кількості робітників
- Збільшення капіталу

Інтенсивний — нарощування виробничих можливостей при кількісно незмінних виробничих ресурсах

- Удосконалення матеріально-технічної бази виробництва
- Удосконалення технології виробництва
- Удосконалення організації виробництва
- Підвищення кваліфікації і рівня освіченості робітників

Основні принципи альтернативного вибору

Максимізація вигоди при однакових витратах

Мінімізація витрат при однаковій вигоді

Багатофакторний порівняльний аналіз (сітка прийняття рішень)

Висновок теми

- Задовольняючи свої потреби, людяна керується суб'єктивними оцінками споживчих благ. В економіці, де звичайним явищем є насичення ринку споживчими благами, діє правило зменшення граничного споживчого блага. Там люди змінюють структуру споживання, прямуючи до оптимальної моделі. В економіці, де звичайним явищем є дефіцит споживчих благ і на поведінку споживача суттєво впливає інфляція, може діяти зворотне правило: зростання граничної корисності споживчого блага.

Висновки теми

- Виробництво — цілеспрямована діяльність людей, які мають наметі створити споживчі блага для задоволення своїх потреб.
- Зміст виробництва може розкриватися за трьома напрямками:
 - а) взаємодія людини з природою і сукупність стосунків між людьми;
 - б) поєднання таких основних елементів, як праця, засоби праці та предмети праці, результатом якого є продукт;
 - в) єдність організаційних форм виробництва: поділу праці (спеціалізації), обміну діяльності (кооперації) та управління.
- Можливі різні підходи до структури виробництва:
 - а) поділ на матеріальне та нематеріальне;
 - б) поділ на первинне, вторинне, третинне.
- У свою чергу, сфера послуг включає виробничу й соціальну інфраструктуру.
- Інформація — інформативний ресурс, який використовується при виробництві.

Основні терміни та поняття

- • Потреби
- • Класифікація потреб
- • Ієрархія потреб
- • Корисність
- • Гранична корисність
- • Ресурси
- • Виробництво
- • Праця
- • Капітал
- • Ефективність
- • Взаємозамінність ресурсів
- • Виробничі можливості суспільства
- • Крива виробничих можливостей
- • Екстенсивний і інтенсивний шляхи росту

Висновки теми

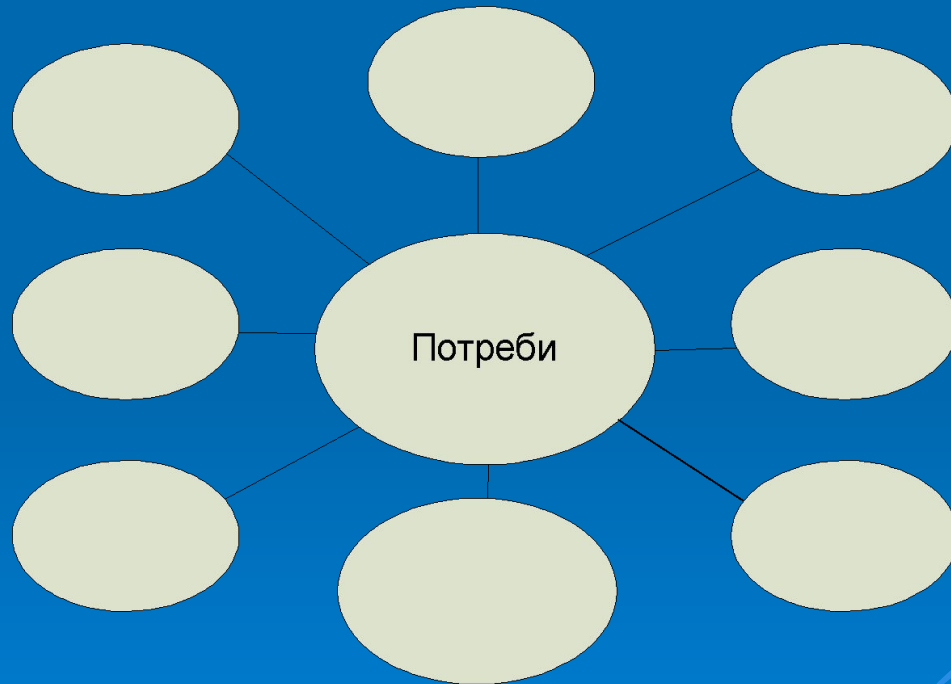
- — Факторами виробництва є земля, праця, капітал, здатність підприємництва, і, як вважають деякі економісти, інформація.
- — Земля — це узагальнююче визначення всієї сукупності ресурсів, які людина, розпочинаючи виробництво, бере в природи.
- — Праця — це узагальнююче визначення людських ресурсів, залучених до виробництва.
- — Капітал — це узагальнююче визначення майна, що належить підприємцям або іншим власникам і використовується для створення речей і послуг.
- — Здатність до підприємництва — здібність до організації виробництва, ризику в момент організації чи перебудови.

Висновки теми

- — Виробничі ресурси поділяються на відтворювані та невідтворювані.
- — Виробничі ресурси є обмеженими відносно й абсолютно.
- — Обмеженість ресурсів визначає: пошук національних способів використання наявних ресурсів і залучення нових, аналіз альтернативних варіантів їх використання.
- — Головними критеріями у виборі варіанта використання ресурсів є досягнення повного використання ресурсів і повного обсягу виробництва.
- — Наявність варіантів у використанні ресурсів зображують КВМ.
- Обмежені виробничі ресурси можуть використовуватися для задоволення різних потреб, тобто одні й ті ж фактори виробництва можна витратити на створення різних життєвих благ. Економічний вибір так чи інакше здійснюють усі — від дитини, яка на гроші (обмежений ресурс), видані їй для придбання зошита, купила собі морозиво* утамувавши більш нагальну, із її точки зору, потребу, до суспільства в цілому, яке обирає, скажімо, між певними обсягами виробництва засобів праці та предметів особистого споживання, маючи обмежений запас виробничих ресурсів, тощо.

Домашнє завдання

- Побудуйте гроно «Потреби».

Ділова гра «Калейдоскоп».

- Метою цієї гри є перевірка засвоєння студентами теми «Потреби й споживчі блага».
- У грі беруть участь чотири студенти. Викладач пропонує студентам вибрати термін і на кожну букву названого терміна придумати:
 - перший — потребу;
 - другий — благо, що задовольняє потребу;
 - третій — назву однієї з класифікацій потреб або благ;
 - четвертий — необхідний ресурс для виробництва блага.

Наприклад, слово «індекс»:

- **Індекс** — число, що виражає послідовні зміни чого-небудь, наприклад зміни ціни або валового національного продукту за даний період часу.
- перший — потреба в інформації, потреба нарізати, дістати, експлуатувати, потреба в капіталі, страхуванні;
- другий — Інтернет, ножиці, диван, електротовари, комбайн, ставка;
- третій — індивідуальні, нагальні, другорядні, економічні, колективні, соціальні;
- четвертий — інструмент, нікель, дерево, енергія, камінь, сума.

Питання для обговорення

- ♦ Що необхідно людині для життя.
- ♦ Чому потреби вважають базовим економічним поняттям.
- ♦ Чому потреби людей різняться між собою.
- ♦ У чому полягає відмінність твоїх потреб від потреб мешканців Африки або Азії.
- ♦ Що саме потреби — це стимул суспільного розвитку.
- ♦ Чим задовольняються потреби людини.
- ♦ Якою є роль природи в задоволенні твоїх потреб.
- ♦ В який спосіб суспільне виробництво надає тобі все необхідне.
- ♦ У чому полягають відмінності у благах, що задовольняють твої потреби в їжі та освіті.
- ♦ Чи можна одну й ту саму потребу задовольнити по-різному.
- ♦ Чи існує певний зв'язок між речами, що задовольняють твої потреби.
- ♦ Що потрібно, аби виробити необхідні людям блага.
- ♦ Які існують різновиди виробничих ресурсів.
- ♦ У чому полягає роль людини в процесі створення благ.
- ♦ Чому необхідно берегти й раціонально використовувати ресурси.
- ♦ Хто такий підприємець.

Питання для обговорення

- 1. У чому полягає зміст процесу виробництва?
- 2. Яким чином може бути структуроване виробництво?
- 3. Поясніть, коли папір і ручка є споживчим товаром, а коли засобом виробництва.
- 4. Чому такі фактори виробництва, як здатність до підприємництва та праця, розглядаються як два різні економічні ресурси?

Питання для обговорення

- 1. Дайте відповідь на запитання: Для характеристики стану використання ресурсів уживають поняття «повна зайнятість» та «повний обсяг виробництва».
- 2. Появу яких проблем зумовлює обмеженість виробничих ресурсів?
- 3. Наведіть, приклади розподільної та виробничої ефективності.
- 4. Поясніть, чи було б необхідне господарювання при необмежених вільних економічних ресурсах.
- 5. Поясніть, які наслідки для господарства країни матиме одночасне задоволення всіх потреб.
- 6. Поясніть, у чому полягає необхідність та суть вибору альтернативних варіантів використання ресурсів.
- 7. Що відображає КВМ? Наведіть приклад.